2- ئەوجۆرەبنەتۆیانەی کە بۆ توێژینەوە یان پەسەند کردن هاوردە دەکرێت دەبێت بەبوونی بەڵگەی پێویست و مەرجی تایبەت و بەشێوەی چاودێری کردن لەلایەن بەڕێوەبەرایەتیەکانی توێژینەوەی کشتوکاڵی پارێزگای پەیوەندار ئەنجام بدرێت .

3- پەیوەند بەهاوردە کردنی بنەتۆی گەنم و جۆ ماوەی مانگێك پێش پرۆسەی وەرگرتن لە سایلۆکان رادەگیرێت تا تەواو بوونی پرۆسەکە , هەروەها سالآنە رێنمایی دەردەکرێت بۆ دیاری کردنی جۆرو بڕی رێگە پێدراو .

4- زانیاریەکانی ماددەی (5) و (6) دەبێت هاوشێوەی یەکبن .

ماددەی (9)

کار بەم رێنماییانە دەکرێت لە ڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە (وەقایعی کوردستان) .

عبدالستار مجید قادر
وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو

وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو
ژمارە 8507 **لە** 2014/10/28

رێنمایی ژمارە (5)ی ساڵی 2014

رێنمایی تایبەت بە جێبەجی کردنی یاسای ژمارە (1) ی ساڵی (2008)
یاسای رێکخستنی مافی دەسکاری زەوی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان-عێراق

پاڵپشت بەو دەسەڵاتەی پێماندراوە لە ماددەی حەوتەم لە یاسای رێکخستنی مافی دەسکاری زەوی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان-عێراق ژمارە (1) ی ساڵی (2008) بڕیارماندا بە دەرکردنی ئەم رێنمایە :-

ماددەی یەکەم :

نیاز لەو دەستەواژانەی دادێت بۆ مەبەستی ئەو رێنماییە ئەو مانایانەیە کە بەرامبەریان روون کراوەتەوە:

1- وەزارەت : وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو لە هەرێمی کوردستان-عێراق.

2- وەزیر: وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو لە هەرێمی کوردستان-عێراق.

3- بەڕێوەبەر: بەڕێوەبەری چەسپاندنی ماف و ڕێکخستنی خاوەنداریەتی.
4- بەڕێوەبەرایەتیە گشتیەکان: بەڕێوەبەرایەتی گشتی کشتوکاڵ لە پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان و ئیدارە تایبەتەکان.
5- یاسا: یاسای ڕێکخستنی مافی دەسکاری زەوی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان-عێراق ژمارە (1) ی سالی (2008)
6- یاسای چاکسازی کشتوکاڵی : یاسای چاکسازی کشتوکاڵی ژمارە (117)ی ساڵی (1970) و هەموارکردنی ئەو ڕێنماییانەی بە پێی یاساکە دەرچوون.
7- زێدەڕۆیی : بەکارهێنانی زەوی کشتوکاڵی و بێ ئەوەی بریاری دابەش کردن یان گرێبەستی هەمیشەیی هەبێت یان بەبێ مەرجی یاسایی زەویەکە بەکاربهێنێ.
8- بەکارهێنەر: هەرکەسێ زەوی کشتوکاڵی بەکاربهێنێ و مەرجەکانی یاسایی تیابێت بۆ گرێبەست کردن لە گەڵیا و دەسکاری بە زەویەکەش کردبێ تەنها بۆ مەبەستەکانی کشتوکاڵی.

ماددەی دووەم:

مافی دەسکاری زەوی کشتوکاڵی (میری) دەچەسپێندرێت بە ناوی جوتیاران کە زەوییان بەسەردابەش کراوە یان گرێبەستیان لەگەڵداکراوە بەپێی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی بە مەرجێ بریارەکانی دابەش کردن پەسندکرابن و پێشتر پووچەڵ نەکرابێتەوە گرێبەستەکانیش لەکاردابن و نوێ کرابنەو و جۆری زەویەکەش دەکرێتە (مولکی دەولەت و مافی دەسکاری دەدرێتە جووتیار).

ماددەی سێ یەم:

پێویستە لەسەر خاوەن مافی دەسکاری بەردەوام بێت لەبەکارهێنانی زەویەکە بۆ مەبەستەکانی کشتوکاڵی و بایەخی پێ بداو و کرین و فرۆشتنی پێ ی نەکرێت تاکو (5) سال بە پێچەوانەوە ئەو کاتەی زەویەکەی بۆ مەبەستی کشتوکاڵی بەکار نەهێنێت مافی دەسکاری پووچەڵ دەکرێتەوە بە بریارێك لە وەزیرەوە و زەویەکەشی لێوەردەگیرێتەوە و تۆمار دەکرێتەوە بەناوی وەزارەتی دارایی و ئابووری بۆ مەبەستی کشتوکاڵی بێ بەرامبەر .

ماددەی چوارەم: مەرجەکانی گرێبەست کردن:

1- پیویستە لەسەر ئەو کەسەی کە هەڵسوکەوتی کردبی لەسەر زەوی کشتوکاڵی میری و هەڵسابێت بە داچاندنی زەویەکە بۆ مەبەستی کشتوکاڵی و بایەخی پی دابی و دامەزراوەی نا کشتوکاڵی لەسەر دروست نەکردبێت وەکو (ڤیلاو و خانوو و مەلەوانگەو و پارك و شورەکردن و هتد...) و بەمەرجێك رووبەرەکەی زیاتر نەبێت لە یەکەی دابەش کردنی کەرتەکە وخەلك ودانیشتوی گوندەکە بی بەکردەیی و بەهیچ شێوەیەك مووچە خۆر نەبیت و مەرجەکانی یاسایی تیدابیت بۆ گریبەست کردن لەگەلیان وە هیچ کێشەیەك لەسەر زەویەکە نەبێت .

2- پێویستە لەسەر داواکاری خۆی پیشکەش بە لیژنەکانی کارگێری زەوی و زار لە قەزا و ناحیەکان بکات لە ماوەی (120) رۆژ لە رۆژی دەرچوونی ئەم رێنماییە بۆ تەماشاکردنی و لێکۆلینەوە لە بوونی مەرجەکانی یاسایی بەپێی برگەکانی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی و غەیری ئەوانەی گریبەستیان نیە و بێجگە لەو زەویانەی کە تەسوییەیان تەواو نەبووە و یاخود مافی بەکارهێنانیان نەچەسپاوە و زەوی بەردەلانی وپاوان ولەوەرگا خۆش نەکرابیت.

3- پێویستە ئەو کەسانە مەرجی یاسایان تیدابیت و دەبی بڕی کرێیەکە بدەن کە کەوتوتە ئەستۆیان بۆ ئەو سالانەی کە بە کردەیی (فعلی) بەکاریان هێناوە و مافی چەسپاندنی دەسکاری بە ناو دەکرێت دوای تیپەربوونی سێ ساڵ بەسەر مێژووی گرێبەست کردن بەپێی یاسای سەرەوە پاش دڵنیا بوون لە پابەند بوونی بە مەرجەکانی گرێبەستەکە.

4- لیژنەیەك دادەنریت لە بەرێوەبەرایەتی چەسپاندنی ماف و رێکخستنی خاوەنداریەتی بۆ وردبین و لێکۆلینەوە و بریار دەدات کە گریبەست و قەرەبوو کردن بۆ جوتیارەکان بکریت ئەگەر گشت مەرجەکانی جوتیاری تیدابیت.

ماددەی پێنجەم:

یاساکە ئەمانەی خوارەوە ناگرێتەوە:

1- ئەو زەویانەی کە کاری (تسویە) یان چەسپاندنی مافی دەسکاری بۆ نەکراوە و یاسای ژمارە (32) ی ساڵی (2007) ئەیانگرێتەوە.

2-زەویە تەرخان کراوەکانی سوودی گشتی لەوانە (زەوی گوند- دارستان و لەوەڕگاکان- قەبرستان......هتد)

3-ئەو زەویانەی ژێر ئاو دەکەون و یان قەراغ ئاون.

ماددەی شەشەم:

بۆ جێبەجێ کردنی بڕگەکانی ئەم یاسایە بە فەرمانی وەزیر ئەم لیژنانەی خوارەوە پێك دێت :

یەکەم : لیژنەکانی چەسپاندنی ماف و ڕێکخستنی خاوەنداریەتی لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی پاریزگاکان پێك دەهێندرێت بە سەرۆکایەتی فەرمانبەرێکی کشتوکاڵی پسپۆر لە بواری زەوی و زار و ئەندامیەتی دوو ڕووپێو و نوێنەری تۆمارکردنی خانووبەرەی ناوچەی پەیوەندیدار و نوێنەری یەکێتی جوتیارانی ناوچەکە و هەڵدەستێ بەم کارانەی خوارەوە:

1- ئاگادارکردنەوەی دەسەڵاتی کارگێڕی ناوچەکە بە نوسراو بە ڕۆژی دەست بەکاربوونی لیژنەکە و ئاگادارکردنەوەی جوتیارەکان کە ماددەی دووەم لەو ڕێنماییە دەیانگرێتەوە کە ئامادەبن لە کاتی دیاری کراو لەلایەن لیژنەکە (پاش 15 رۆژ لە ڕێکەوتی ئاگادارکردنەوە) ئەم ئاگادارکردنەوەش رادەگەیەندرێت بە هەڵواسینی وێنەیەکی ئاگادارییەکە لە بنکەی یەکە کارگێڕیەکان و بلاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەیەکی بەربلاو لە ناوچەکە و وێنەیەکی ئاگاداریەکە لە دەرگای مزگەوتی گوندەکە هەڵدەواسرێت.

2-لیژنەکە هەڵدەستێت بە داواکردنی وێنەی تۆماری نوێی پارچە زەوییەکان و نەخشە لە فەرمانگەکانی تۆمارگای خانووبەرە کە دوا (أفرازات)ی ئەنجامدراوی لەسەر دەست نیشان کرابێت.

3-لیژنەکە دەچێتە شوێنی کارەکە لە ڕۆژی دیاری کراو لە ئاگاداریەکە و ژمارەیەك لە جوتیارەکان هەڵدەبژێرێت یاخود دەستەیەکی هەڵبژێردراوی گوند بۆ سوود وەرگرتن لە زانیاریەکانیان.

4-لیژنەکە هەڵدەستێت بەڕووماڵینی پارچەکان و دیارکردنی ڕووبەری بەکارهێنراو بەڕاستی و روون کردنەوەی تەواوی لەسەر نەخشە بە مەبەستی چەسپاندنی مافی دەسکاری وەکو دیاری کردنی ژمارەی پارچەکە و کەرتەکە و ناوی کەرتەکە و ناوی ناحیە و قەزا و لەگەڵ دیاری کردنی پێوەری نەخشەکە و هەرچی زانیاری تر لەسەر نەخشەکە و تۆمارکردنی ژمارەکردنی پارچە زەویەکان و شوێنی گوند و کۆمەڵگاکانی نیشتەجێ و زەویەکانی سوودی گشتی و ڕووبەرەکانی تەرخانکراو بۆ فەرمانگەکانی میری لەگەڵ دیاری کردنی ڕووبەرەکانیان و هەروەهاش ئەو ڕووبەرانەی کە ناشێن بۆ چاندن.

5- پاش ئەوەی لیژنەکە ڕووماڵی پارچە زەویەکەی کردوو و ڕووبەرەکانیان دیاری کراو ووردبینی ناوەکانی جوتیارەکان دەکات کە ماددەی دووەمی ئەو ڕێنماییە دەیانگرێتەوە ، لێژنەکە هەڵدەستێت بە ڕێکخستنی کۆنوسێك بە تەواوی کە ئەمانەی خوارەوەی تێدابێت:-

أ- ژمارەی پارچەکە و کەرتەکە و جۆر و رەگەزی زەویەکە و رووبەر و سنووری (واقع حالی) و دیاری کردنی شوێنەکەی لە باکور یان باشووری هێلی باران بارین دایە ئەگەر زەویەکە پشتاوبوو وە چەندیشی دەکەوێتە ناو سنووری شارەوانیەکان.

ب- جۆری بەرووبوومی چێندراو.

ج- جۆری ئاودێری و ئاستی بەش کردنی ئاوەکە و هۆکارەکانی ئاودان و سەرچاوەکانی.

د- دیاری کردنی بە پیتی زەویەکە.

هـ- ئەو مافانەی کە هەیەتی و لەسەریەتی (وەکو مافی ڕێڕەو و ئاوخواردنەوە و هات و چۆ)

و- ئەو رووبەرانەی کە بەدار داچێندراون و لەگەڵ جۆر و چڕی ژمارەی دارەکان لە هەر دۆنمێك و تەمەنیان و رووبەرەکانی داچێنراو و هەرچی لەسەر دروست کراوە لە دام و دەزگاکانی سوودی گشتی و تەرخان کراو بۆ فەرمانگەکانی دەزگا و کۆمەڵگاکانی نیشتەجێ و شوێنەواری دێرین و رووبەرەکانی میری و دیارکردنی رووبەرەکانیان.

ز- هەرچی زانیاریەکی دیکە .

سەرجەم ئەندامانی لیژنەکە واژوو لەسەر کۆنوس و نەخشەکە دەکەن و بیر و رایان دیاری دەکەن لەسەر خاوەن داواکەی مافی دەسکاری بەپێی یاسا کە دەیانگرێتەوە یان نا لەگەڵ روون کردنەوەی هۆیەکە، پاشان بەرزیان دەکاتەوە بۆ بەرێوەبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی پارێزگا.

دووەم:

لیژنەی بە دواداچوونەوە لە پارێزگاکان پێك دێت لەبەرێوەبەری زەوی وزار و فەرمانبەرێکی کشتوکاڵی شارەزا لە بواری زەوی وزار و ئەندامیەتی رووپێویك ، ئەرکیان بە دواداچوونەوەی کارەکانی لیژنەکانی چەسپاندنی ماف و رێکخستنی خاوەنداریەتی و هەڵوەستەکردن لەسەر گشت گیروگرفت و چارەسەرکردنی کێشەکانی کە ڕێگرن لە بەرێوەچوونی کاری لیژنەکان و لیژنەی بەدواداچونی چەسپاندنی ماف و رێکخستنی خاوەنداریەتی ئاگاداردەکاتەوە بەراپۆرتی مانگانە بەکارەکانی لیژنەکانی چەسپاندنی ماف و رێکخستنی خاوەنداریەتی بۆ جوتیاران لەسنوری پارێزگا.

سێیەم:

لیژنەی ووردبینی : پێك دەهێنرێت لە فەرمانبەرێکی شارەزا لە کاروباری زەوی و زار و ئەندامیەتی رووپێوێك و فەرمانبەرێکی شارەزا لە بواری کۆمپییوتەر، ئەرکەکەی ووردبینی کردنی کۆنوسەکان و

نەخشەكانی بۆی هاتووە لە لایەن لیژنەكانی چەسپاندنی ماف و تەواوكردنی كەم و كورتیەكانی سەرەڕای هەڵسان بەكۆپی كردنی نەخشەكان و بەراییەكانی بابەتەكان بە هەماهەنگی كردن لەگەڵ فەرمانگەكانی پەیوەندار..

دوای تەواو بوونی ووردبینی كردن ،كۆنوسەكانی چەسپاندنی مافی ئەوانەی یاساكە دەیانگرێتەوە لەگەل هەموو بەلگەنامەكان بەرزدەكرێتەوە بۆ وەزارەت بۆ پەسندكردن.

چوارەم:

لیژنەی بەدواداچوونەوە لە بەرێوەبەرایەتی چەسپاندنی ماف و ریكخستنی خاوەنداریەتی پێك دێت لە بەرێوەبەری چەسپاندنی ماف و رێكخستنی خاوەنداریەتی و بەرپرسی بەشی رێكخستنی خاوەنداریەتی و فەرمانبەرێكی شارەزا لە زەوی و زار و ڕووپێویك.

پێنجەم:

بەشی رێكخستنی خاوەنداریەتی لە بەرێوەبەرایەتی چەسپاندنی ماف و رێكخستنی خاوەنداریەتی هەڵدەستیت بە ووردبینی كردنی كۆنوسەكان وبەڵگەنامەكانی بۆی هاتووە لە لیژنەكانی بەرێوەبەرایەتیەكانی كشتوكاڵی پارێزگاكان و بۆی هەیە كەم و كورتیەكان تەواو بكات ئەگەر هەبوو یاخود گەرانەوەی بۆ لیژنەكان بۆ تەواوكردنی كەم وكورتیەكان و راست كردنەوەی هەڵەكان و پاشان بەرزكردنەوەی بۆ وەزیر بۆ پەسند كردن .

ماددەی حەوتەم:

پاش پەسندكردنی كۆنوسەكانی چەسپاندنی ماف و رێكخستنی خاوەنداریەتی لەلایەن وەزیر :

بەرێوەبەرایەتی چەسپاندنی ماف و رێكخستنی خاوەنداریەتی فەرمانگەكانی تۆماركردنی خانووبەرەی پەیوەندیدار ئاگاداردەكاتەوە و یان ب . گ كشتوكاڵ لە پاریزگاكان بۆ تۆماركردن و راست كردنەوەی تۆمارەكانیان بەم پێ یە و كرێیەكی رەمزی دیاری دەكرێت لەلایەن لیژنەكانی پسپۆر لە پاریزگاكان ئەمەش بە رەچاوكردنی بەپیتی زەویەكە و شوێنی دووری لە پارێزگاكان و قەزاكان و ناحیەكان و جۆری ئاوادانی و كە دەبێتە بنەمایەك بۆ وەرگرتنی باجی یاسایی لەلایەن فەرمانگەكانی تۆماركردنی خانووبەرە.

مادده هەشتەم:

دەبێت فەرمانگەکانی تۆمارکردنی خانووبەرە وێنەیەکی نەخشەی کۆتایی جیاکراوەکان (ألافراز) بداتە بەڕێوەبەرایەتیەکانی گشتی کشتوکاڵ.

ماددەی نۆیەم:

کاری چەسپاندنی مافەکانی دەسکاری دەکرێت بۆ ئەوانەی ئەم یاسایە دەیانگرێتەوە بە مەرجێ رووبەرەکە تێپەڕنەکات لە ڕادەی یەکەی دابەش کردنی دیاری کراو لە ماددەی شازدەهەمی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی.

ماددەی دەیەم:

یەکەم : دەبێت بەرزترین ڕادەی مافی خاوەنداریەتی لەو زەویانەی کراونەتە مولکی دەوڵەت و ئەو زەوییانەی کراونەتە مولکی سرف بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە وەکو خوارەوە بێت.

1-لە زەوی دێمی پشت ئاو (1000) هەزار دۆنم لەو زەوییانەی دادەچێندرێت بە هەموو جۆرە بەروبومێك.

2-لە زەوی بەراو /أ-(150) سەد و پەنجا دۆنم لەو زەوییانەی ئاو دەدرێن بەبێ هۆ.

ب-(200) دوو سەد دۆنم لەو زەوییانەی ئاودەدرێن بە هۆی ئامێر.

دووەم: ئەگەر خاوەن مافی دەسکاری یان خاوەن مولك لە زەوی بە موڵك کراو مولکێکی سرف لە ئاکامی میرات رووبەرێکی بەرکەوت و رووبەرەکە لەو رادەیە زیاتر بوو لەو سنوورەی دیاری کراوە لە سەرەوە ئەوا رووبەرە زیادەکە دەستی بەسەردادەگیرێت و تۆمار دەکرێت بە ناوی میری بۆ مەبەستی کشتوکاڵی.

سێیەم: هیچ ئاکامێك و گۆرانکاریەك روونادات لە کاتی گۆرینی ریگەی ئاودان جا چ بە کاری میری یان کاری خاوەن زەوی لەو رووبەرانەی ئاماژەپێکراو لە برگەی (یەکەم) لە ماددەی دەیەم.

ماددەی یازدەهەم:

یەکەم:ئەم ڕادانەی دیاری کراو لە خوارەوە دەبێتە نزمترین ڕادەی ئابووری بۆ زەوی کشتوکالی و ڕەز و باغ

1-(25) بیست و پێنج دۆنم لە زەوی کشتوکاڵی دێمی .

2-(5) پێنج دۆنم لە زەوی کشتوکاڵی کە ئاودەدرێت بە هۆی ئامێر.

3-(2/5) دوو دۆنم و نیو لە زەوی بەراو.

4-(1/5) دۆنمێك و نیو لە ڕەزوباغ.

دووەم: بە مەبەستی هاندانی لابردنی (شیوع) لەو زەویانەی کە لەو رووبەرانە کەمترە کە ئاماژەی پێ کراوە لە بڕگەی (یەکەم)ی سەرەوە مامەڵەکانیان دەبەخشرێن لە باجی دادوەری.

ماددەی دوانزەهەم:

هیچ مافێکی یاسایی نادرێت بەو کەسەی کە زێدەرۆیی کردۆتە سەر زەوی کشتوکاڵی و رەز و باغ.

ماددەی سێزدەهەم:

لەکاتی کوژاندنەوەی مافەکانی دەسکاری لەو زەویانەی کە یاساکە دەیانگریتەوە لە ناو سنووری شارەوانیەکان خاوەنەکانیان قەرەبوو دەکرێتەوە بە رێژەی (3%) لە رووبەری کوژێندراوە بە شێوەی زەوی نیشتەجێی فەرزکراو و تۆماردەکرێ بە ناویان لە جۆری مولك سرف ئەمەش لە رێکەوتی دەرچوونی یاسای ژمارە (5ی ساڵی 2007) لە رۆژی (2007/5/20) بە دواوە بەڵام ئەو زەویانەی کە دەکەونە دەرەوەی سنووری شارەوانیەکان کاری کوژاندنەوەیان بۆ دەکرێت بەپێی ئەو یاسا و رێنمایانەی کە ئیستا کاری پێ دەکرێت.

ماددەی چواردەم:

کار بەم رێنماییە دەکرێت لە رۆژی بڵاوبونەوەی لە رۆژنامەی (وەقایعی کوردستان).

ماددەی پانزەهەم:

لەرۆژی بڵاوبونەوەی ئەم رێنماییە لە رۆژنامەی (وەقایعی کوردستان) کار بە هیچ رێنماییەکی تر ناکرێت.

عبدالستار مجید قادر
وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو

وەزارتی تەندروستی

ژمارە : 12837 **لە** 2014/9/11

پاڵپشت بە بڕگەی پێنج لە ماددەی 22 لە یاسای تەندروستی گشتی ژمارە 89 ی ساڵی 1981 ئەم رێنماییانەی خوارەوەمان دەرکرد :

رێنمایی ژمارە (2)ی ساڵی 2014
رێنمایی زیادکردنی یۆد بۆ خوێی چێشت

یەکەم :